

A magyar konzervatívok politikai törekvései 1849 és 1859 között

Krizsán Bálint*

* Szegedi Tudományegyetem, Történettudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak

konzervativizmus
neoabszolutizmus
önkényuralom

conservatism
neo-absolutism
dictatorship

Absztrakt

1848-ban egyértelművé vált, hogy a két évvel korábban párttá szerveződött magyar konzervatív csoportosulás programja vereséget szenvedett és politikailag légüres térbe került. Habár támogatásukról biztosították a magyar kormányt, befelé hűek maradtak elveikhez és terveket szőttek a forradalom előtti állapotok mielőbbi visszaállítására. A császári hatalom részéről a nemzetiségi mozgalmakkal való óvatosságot, illetve a magyar érdekek figyelembevételének szándéka közeledést eredményezett a konzervatívokhoz. Ennek jegyében az 1848 decemberében Magyarországra betörő császári sereg nyomán kinevezett ideiglenes királyi biztosok a magyar konzervatívok közül kerültek ki, sőt, részvételükkel sor került egy titkos magyar bizottság felállítására is 1849 februárjában. Az Ideiglenes Polgári Közigazgatás élére is egy jelentős konzervatív személyiség, Szógyény-Marich László került. A birodalmi vezetés tehát partnerként tekintett a magyar konzervatívokra, ám az olaszországi oktrojált alkotmány kihirdetése után politikailag ismét súlytalanná váltak. A „lemondás nélküli hallgatás” időszakában egy részük élesen szembehelyezkedett a magyarországi alkotmányosság felszámolásával, míg egy másik csoportjuk vezető hivatali tisztségeket vállalt a neoabszolutizmus alatt. Az 1850-es évek végén ismét tárgyalásokat folytattak a kormánnyal, aminek következtében helyet ajánlottak számukra az átszervezett birodalmi tanácsban. A kettősség továbbra is fennmaradt, ugyanis míg egy részük elutasította, mások elfogadták a felkínált pozíciókat.

Előadásomban kronologikusan végig tekintek a magyar konzervatív mozgalom 1849 és 1859 közötti politikai szerepvállalásán, valamint ismertetem a vezető konzervatív személyiségek nevéhez köthető politikai röpiratok és memorandumok tartalmát.

Az 1848-as márciusi napok sikere nem csak az addig ellenzékben lévő liberális reformerek győzelmét, hanem egyben a forradalom előtti magyarországi kormányzat támogatását bíró, magukat fontolva haladóknak nevező konzervatív mozgalom vereségét is jelentette. Habár a forradalom és az önvédelmi háború alatt az újkonzervatívok háttérbe szorultak a politikai életben, a neoabszolutizmus időszakában ők voltak az egyetlen nyíltan politizáló csoportosulás. Tanulmányomban ennek az aktív, ám közel sem egységes politikai erőnek szándékozom bemutatni alapjaiban mindvégig változatlan politikai programját az 1848-as forradalom, és a Habsburg Birodalom 1859-es katonai veresége közötti időszakban. Munkám során elsősorban a múlt század magyar nyelvű szakirodalmára támaszkodtam, ám felhasználtam a konzervatív személyiségek elérhető és releváns munkáit is.

Hermann Róbert 2015-ös tanulmányában rámutatott, hogy a regnáló kormányzat és a konzervatívok veresége, valamint utóbbiak háttérbe szorulása nem jelentette azt, hogy a rendi intézmények apparátusát az első felelős magyar kormány szélnek eresztette volna. A forradalom előtt hivatalban lévők jó részét továbbra is alkalmazták az újonnan megalakuló minisztériumok, ám fizetésüket egyelőre azok is megtarthatták, akik nem kaptak állást. Sőt, még az államtitkári pozíció is elérhetővé vált a foglalkoztatottak számára, akiknek döntő többsége 1848-1849 fordulójáig hivatalban is maradt. A korábbi vezető tisztségekben lévők, mint például a főispánok és adminisztrátorok azonban vagy beadták lemondásukat a rendszer megváltozása után, vagy elbocsátották őket. Közülük kerültek ki később azok, akik királyi biztosi kinevezést kaptak az Alfred zu Windisch-Grätz herceg vezette császári sereg betörése után. Ezek mellett volt egy olyan réteg is, mely, habár támogatásáról biztosította a magyar kormányt, de a hatalmi viszonyok megváltozása esetén a forradalom eredményeinek felszámolásában volt érdekelt. Közéjük tartoztak a vezető konzervatív személyiségek, mint például Jósika Samu volt erdélyi és Apponyi György volt magyarországi kancellár. A korábbi két tisztségviselő volt az, akik megszövegezték Josip Jelačić magyar nyelvű kiáltványait (Hermann 2015).

A császári sereg 1848 végi előretörése következtében voltak, akik önkéntesen ajánlották fel együttműködésüket a császáriaknak, de voltak olyanok is, akik csak a fegyvereknek engedtek. Windisch-Grätz célja az volt, hogy

biztosítsa a történetileg kialakult tartományi kereteket az arisztokrácia, elsősorban a magyar konzervatívok vezetésével. 1849-ben Szőgyény László, volt alkancellár vezetésével létrejött a magyarországi királyi ideiglenes polgári közigazgatás, mely állományát tekintve elsősorban az 1848 előtti hivatalnoki karra támaszkodott, köztük olyanokra is, akik a Batthyány-kormány alatt is vállaltak tisztséget. Céljaik egyértelműen a rendi intézmények restaurálására és az 1848 előtti alkotmány minél több elemének átmentésére irányultak. A szabadságharc időszakának konzervatívokra nézve következő időszaka 1849 nyarán vette kezdetét. Julius Jacob von Haynau tábornoki kinevezése után a Windisch-Grätz alatt hivatalba lépett királyi biztosok megbízatása megszűnt. Vezető pozícióba ismét a konzervatívok kerültek, ám volt, aki hamarosan lemondott tisztségéről, míg volt, aki elutasította a felkérést. Az első vonalbeli konzervatívok (Dessewffy Emil, Szécsen Antal, Apponyi György, Jósika Samu, Andrassy György) azonban továbbra sem kaptak szerepet (Hermann 2015).

Ennek ellenére a konzervatív „agytröszt” a forradalom felszámolására irányuló tervekkel látta el a birodalmi kormányzatot már 1848-tól kezdve. Csoportjuk azonban nem volt ekkor sem egységes. Míg például Majláth János beleegyezett volna az ország közigazgatási felosztásába etnikai szempontokat figyelembevételével, addig Németh János a színtemelő reformokat is elutasította. Az év utolsó hónapjaiban Dessewffy Emil, az 1846-ban alakult Konzervatív Párt egyik vezéralakja emlékiratai nyújtanak betekintést a konzervatívok eszmevilágába. Dessewffy tisztában volt vele, hogy Bécsben nem fogadtak volna el olyan javaslatokat, melyek a legcsekélyebb mértékben is összefüggésbe hozhatók voltak 1848-cal (Kónyi 1886: 201). A forradalmat mereven elutasító álláspontja szerint a császáriak fegyveres győzelme után katonai diktatúrát kell bevezetni, a lakosságot le kell fegyverezni, az erőforrásokban gazdag Erdélyt el kell szakítani Magyarországtól, a kialakult helyzetért felelősöket pedig be kell börtönözni, illetve ki kell végezni (Andics 1981: 69-70). Ez a sürgető jellegű, felszólító stílusú állásfoglalás tehát súlyos megtorlást helyezett kilátásba a forradalom leverése után.

A konzervatívok részvételével 1849 februárjában sor került egy titkos magyar bizottság felállítására a birodalmi kormányzat kezdeményezésére. A bizottság feladata az volt, hogy módosítsa és újra gondolja Magyarország alkotmányát. A bizottság, habár elfogadta a nemesi adózást, és a földbirtokosok kárpótlásával történő jobbágyfelszabadításba is beleegyezett, alapvetően az 1848 előtti állapotokat szándékolta visszaállítani. A testület a parlamentarizmust bevezető, azt viszont a nyugalom helyreállításáig felfüggesztő olmützi alkotmány kihirdetése után súlytalanná vált (Andics 1981).

A forradalom leverése után azonban egyértelművé vált, hogy az oktrojált alkotmány csak az ideiglenesség látszatát kölcsönözte a parlamentarizmus mellőzésének, és a továbbiakban is abszolút eszközökkel képzeli el a centralisztikus módon újjá szervezendő birodalom irányítását a császári udvar és Felix Schwarzenberg kormánya. A megtorlás már az önvédelmi harcok alatt kezdetét vette. A hivatalos birodalom nézőpont szerint Magyarországon a forradalom feldúlta az ország régi alkotmányos berendezkedését, és megsemmisítette az ország történelmi jogait. Ennek értelmében 1849 utolsó hónapjaiban elcsatolták Magyarországtól a horvát többségű Muraközt, megszüntették az erdélyi uniót, sőt Erdélyhez csatolták a Partiumot, valamint négy vármegyéből kialakították a Szerb Vajdaság és Temesi Bánságot, az ország területét pedig kerületekre osztották. Az 1849 nyarán Haynau igazgatási időszakában hivatali funkciókat vállalt konzervatívok jó része 1850 tavaszára lemondott, nyáron pedig magát Haynaut is nyugdíjazták (Szabad 1979).

A magyarországi megtorlás után, 1851 áprilisában felállították a birodalmi tanácsot, melynek két magyar is tagja lett Szőgyény László, illetve a szintén konzervatív Zichy Ferenc személyében. Szőgyény szerint, habár mindent megtettek a haza érdekeiért, az ellenszélben nem volt esélyük akarataikat véghez vinni (Szőgyény 1917). 1851 augusztusában került sor a nyílt önkényuralom előkészítésére, majd december 31-én az olmützi alkotmány végleges hatályon kívül helyezésére. Ezek értelmében a kormány csak az uralkodónak volt felelős, a birodalmi tanács pedig véleményadó szervvé degradálódott. 1852-ben Albrecht főherceg lett Magyarország katonai és polgári kormányzója. Az 1850-es években megszervezték a magyarországi államrendőrséget, megszüntették a Magyarország és a birodalom nyugati tartományai közötti vámvonalat, bevezették az osztrák polgári törvénykönyvet és a büntető perrendtartást. Emellett természetesen pozitív változások is történtek az országban: például korszerű telekkönyvi rendszert állítottak fel, oktatási reformot hajtottak végre, érvényben hagyták a jobbágyfelszabadítást és a közteherviselést, valamint egy egységes mértékrendszer is bevezetésre került (Szabad 1979).

Az olmützi alkotmány kihirdetésének híre villámcsapásként érte a magyar konzervatívokat. Habár a titkos

magyar bizottmány még egy ideig együtt maradt, a csoportosulás Windisch-Grätz leváltásával ismét politikailag légtüres térbe került. Jóllehet Apponyi György jóvoltából elkészült egy alkotmányt magyarázó magyar nyelvű manifesztum, a császári seregek visszavonulása következtében annak közzétételére már nem kerülhetett sor (Berzeviczy 1922: 71-72).

Ilyen körülmények között készült el Dessewffy Emil 1849. júniusi emlékirata. Ebben a konzervatív vezető élesen szembeszállt a nemzetiségi törekvésekkel, azok elítélését és meggátolását nemcsak Magyarország, hanem a Habsburg Birodalom érdekének is tartotta. A magyar forradalmat teljes egészében elítélte, és ebből kifolyólag elismerte a császár hódító jogát, illetve szükségesnek tartotta a szigorú megtorlást. Ezek mellett felszólalt az olmtüzi oktrojált alkotmány ellen is, a helyzet megoldását ugyanis az 1848 előtti intézmények felelősségében, nem pedig egy új alkotmány bevezetésében és az erős centralizációban látta. A magyarországi alkotmányosság helyreállítását a magyar konzervatívok részvételével és vezetésével képzelte el (Berzeviczy 1922:102-103).

Kissé óvatosabb hangnemet fogalmaztak meg a konzervatívok 1849 őszén az *Ostdeutsche Post* hasábjain, amikor ismét kifejtették gondolataikat a szabadságharc utáni teendőket illetően. Ebben leszögezték, hogy egy nagy és szabad Ausztriát akarnak központ kormányval, ám a provinciális, azaz tartományiszintű kormányzati formák különféleségének fenntartásával. Ez az elképzelés szintén az 1847-es állapotok visszaállítását jelentette volna, hiszen Magyarország birodalmon belüli különállása állt volna helyre. Tehát beleegyeztek volna Magyarország birodalmi asszimilációjába, de a nemzeti karakter és a korábbi kormányzati intézmények restaurálásával. Ugyan a nemzetiségek egyenjogúsítását elfogadták, azt csak az ország területi integritásának megtartásával vélték kivihetőnek. Az enyhébb hangnemnek az lehetett az oka, hogy feltehetően a konzervatívok igyekeztek döntési helyzetbe kerülni, de legalábbis beleszólást kívántak az éppen folyó bécsi tárgyalásokba az ország jövőjét illetően (Berzeviczy 1922: 135).

Az első hivatalos eseményre, mely okot adott nagyobb létszámú összejövetelre, 1850. január 6-án került sor Esztergomban. Scitovszky János hercegprímási beiktatásán a konzervatívok is tiszteletüket tették. Már ekkor megpróbálkoztak egy küldöttséget küldeni Bécsbe a ceremónia keretein belül, hogy jogos kívánságaik teljesítését kérjék az uralkodótól. Erre viszont végül nem kaptak engedélyt.

Ezért döntöttek végül úgy 1850. április közepén, hogy egy emlékirat formájában kérik ugyanezt Ferenc József „felséges császár és királytól”. Az emlékirat nem ért célt, de a Pester Morgenblatt hasábjain közzé tették, szövegezője ismét Dessewffy Emil volt. A valószínűleg baden-badeni és bécsi konzervatív találkozóknak során megfogalmazódott dokumentumot huszonötven írták alá, köztük Apponyi György, Majláth György és Zichy Ferenc. Az emlékirat egyrészt ismét elítéli a magyar szabadságharcot, valamint az idegen intézmények behozatalát és idegen hivatalnokok alkalmazását, másrészt a magyar nemzet dinasztikus érzelmeit hangsúlyozza, és elismeri a modern reformok szükségességét. Egyik célja az is lehetett a memorandumnak, hogy tisztázza a konzervatívok szándékát az udvar előtt, hiszen a téli esztergomi összejövetel után a bécsi kormány megkérdőjelezte lojalitásukat. A kérések ismét süket fülekre találtak, és a magyar közvéleményt sem sikerült megnyerniük vele (Török 1864: 45-52).

Mivel a közvélemény hallani sem akart az áprilisi törvények mellőzéséről és az 1848 előtti állapotok visszaállításáról, a konzervatívok Bécs felé kezdtek tekingetni. Elsődleges céljuk az lett, hogy a császári udvart nyerjék meg maguknak. Ez azért is kézen fekvő volt, hiszen 1851 áprilisa óta Szőgyény és Zichy is a birodalmi tanács tagjai voltak, így bármikor kapcsolatba kerülhettek a bécsi vezető körökkel. Ugyanakkor azért is szükség volt az udvar figyelmének felkeltésére és kételyeinek eloszlatására, mert Alexander Bach belügyminiszter saját politikáját veszélyeztetve látva a konzervatívok lépéseiben, offenzívát kezdett ellenük (Berzeviczy 1922: 195).

1850-ben és a rákövetkező évben számos röpirat született magyar tollból, amelyek között több konzervatív személyiség véleménykifejtését is megtalálhatjuk. Zsedényi Ede volt országgyűlési követ és miniszteri tanácsos, majd a protestáns autonómiatörekvések egyik élharcosa 1850-ben és 1851-ben írt egy-egy röpiratot. Ezekben a fennálló közhangulat és közállapotok miatt a kormányzatot bírálta, ugyanis a forradalom leverése után szerinte nem csak a közélet, hanem a magánélet is romokban hevert. Az országot kerületekre osztó közigazgatási rendszert és a magas adókat is a kormányzat rovására írta, akár csak az ország szétdarabolását. Már ekkor felszólalt a protestánsok mellett, a birodalmi politikát pedig a miniszteri felelősség hiánya szempontjából is bíráló alá vetette (Berzeviczy 1922).

Somssich Pál, aki a forradalom előtt helytartótanácsi tanácsos volt, a magyar kormányok alatt nem vállalt hivatalt, magát üldözöttnek mondta, és habár utóbbi írtmányai folyósítását kérte a polgári ügyeket igazgató báró Geringertől, hivatalt a forradalom leverése után sem vállalt. Éppen ezért volt súlya szavainak, melyeket először sajtó útján, majd azok folytatásaképpen röpiratában közölt. A meglehetősen bátor hangú munka élesen kikelt a birodalom magyarországi politikája ellen. Meglátása szerint a forradalom leverésével nem a törvényes rend állt helyre, hanem egy újabb illegitím, tehát forradalmi helyzetet teremtett a kormányzat. Szembeszállt a centralizációval, az erőszakos germanizálással, illetve mereven elutasította a jogeljátszási elméletet. Hangsúlyozta az ország területi egységének fontosságát, ám nem támogatta a nemzetiségek egyenjogúsítását, mivel úgy vélte, azok csak a németesítést és a központosítást készítik elő. A királynak nem a hódító jogán, hanem a saját és az ország régi joga alapján kellene uralkodnia. A röpirat éles hangneme következtében nem meglepő, hogy Bécsben ellenszenv, míg Magyarországon népszerűség fogadta Somssichot (Somssich 1850).

A csontkonzervatív Szécsen Antal arisztokratikus-konzervatív szellemiségű 1851-es röpirata az előbbivel ellentétben nem ütött meg olyan éles hangot. A munka középpontjában a forradalom és annak minden vívmányának az elítélése áll. E logika mentén Szécsen elítélte a parlamentarizmust, a sajtószabadságot, az esküdtszéket és még az úrbérmegváltást is. Úgy vélte, a forradalom leverésével még nem tűnt el annak szellemisége. Az ország területi megcsonkítását mindezek ellenére ő is elutasította (Berzeviczy 1922: 201-211).

A konzervatívok röpiratai után Bach valószínűleg érzekelte, hogy a konzervatívok hagyományosan jó bécsi kapcsolatai veszélyt jelenthetnek politikájára nézve, ezért igyekezett „befeketíteni” őket az udvar előtt. 1851. július 12-én rendeletet intézett a császári főispánokhoz, melyben visszautasította a konzervatívok „mesterkedéseit”, akik célja szerinte a birodalom egységének megtörése volt. A főispánokat felszólította minden hasonló mozgalom és agitáció elfojtására. A belügyminiszter támadásának jellegét jól példázza Vay Miklós esete. A báró a forradalom előtt a Konzervatív Párt tagja volt, majd a forradalom után először Erdélybe kinevezett kormánybiztos volt, majd 1848 szeptemberében a lemondó Batthyány Lajos helyett miniszterelnökké neveztetett ki, ám ez utóbbit elutasította, 1849 tavaszán pedig minden hivataláról lemondott. A magyar kormány azért üldözte, mert nem szolgálta elég odaadással a haza ügyét, a birodalmi kormányzat pedig később azért, mert nem szolgálta eléggé a dinasztia érdekeit. 1850 szeptemberében szóba jött, mint Magyarország polgári helytartója, amit végül valószínűleg elutasított. Ezért is lehet meglepő, hogy a haditörvénytörvény 1852-ben halálra ítélte, melyet végül négy évi várfogságra enyhített. Nyolc hónapnyi fogság után szabadult Theresienstadtból, a politikai élettől azonban – a protestáns pártok körüli megmozdulást leszámítva – távol maradt az 1850-es évek hátralévő részében (Vay 1899).

A már említett 1851-es uralkodói határozatok, illetve a decemberi pártens hatályon kívül helyezte az olasz alkotmányt. A közigazgatás alapelveinek meghatározása céljából Magyarországot illető munkálatok kidolgozására Apponyi Györgyöt is meghívták. Azonban érzekelve, hogy nézetei komoly ellenállásba ütköztek, kivált a bizottságból, és 1852 telére külön emlékiratban foglalta össze meglátásait és elképzeléseit. Ebben elfogadta az 1851-es legfelsőbb elhatározásokat a közhangulat helyreállítása céljából. Az ország területi egységét, nevezetesen a Muraköz és a Szerb Vajdaság Temesi Bánság visszacsatolását javasolta. Egységes magyarországi közigazgatást óhajtott a rendi intézmények minimális megváltoztatásával, magyar emberek alkalmazásával, a régi címek megtartásával, azonban a tisztségekre nézve királyi kinevezéssel. Az ország hivatalos nyelvének a magyart szánta, ám a magyar-német összefogás szükségességét hangsúlyozta a szlávok ellenében. A memorandum elutasításban részesült, pontjait a döntéshozók teljesen figyelmen kívül hagyták (Berzeviczy 1922: 316-320).

Az 1850-es évek közepén az aktív politikai élettől ismét visszavonultak a konzervatívok, azonban különböző gazdasági egyesületek és kulturális rendezvények szervezésében és alakításában komoly szerepet játszottak. Ilyen volt például a Nemzeti Könyvtár és a Nemzeti Színház újjáélesztése, 1855-ben Vörösmarty Mihály temetése vagy az évtized végén a Kazinczy-emlékűnnepélyek. Hasonló esemény volt a máriacelli búcsú, ráadásul a kegytemplom 1857-ben ünnepelte hetedik centenáriumát. A búcsún megjelent több ezres tömeg a konzervatívoknak is köszönhető, hiszen az ő felhívásukra, illetve Scitovszky érsek körlevelére válaszul indult közel tizenötezer ember Pozsonyból a zarándokhelyre. Habár a búcsún főként lojális beszédeket tartottak a szónokok, a nagy embertömeg mégis szúrta Bécs szemét (Berzeviczy 1922 II.:161).

Az 1850-es évek második felétől az abszolutizmus enyhülni látszott. Ennek egyik jele volt a császári pár 1857-es magyarországi látogatása. Ez újabb alkalmat kínált a konzervatívoknak, hogy megpróbáljanak érintkezésbe

lépni az uralkodóval. Végül egy „hódoló felirat” megfogalmazása mellett döntöttek, melyet ezúttal 131-en írtak alá. A konzervatív vezéregyéniségeken kívül olyanok is aláírták az emlékiratot, akik a 1848 előtt, sőt a forradalom alatt is liberálisnak számítottak. Így került Ghyczy Kálmán és az 1848-as miniszter Eötvös József neve is a dokumentumra. A felirat megszületését Széchenyi István is pártolta, azonban Deák Ferenc nem helyeselte azt (Berzeviczy 1922 II.:117).

A memorandum középpontjában az aláírók sérelmei álltak: a régi alkotmányos intézmények mellőzése, az ország területi egységének megsértése, az erőszakos germanizálás, az osztrák magánjog behozatala, valamint a rossz adórendszer és az abból következő magas adók. Úgy vélték, ezen sérelmek orvoslása egytől egyig összeegyeztethető lett volna az összmonarchia érdekeivel. Viszont akárcsak a korszak korábbi emlékiratai, ez is a konzervatívok eszmekörében mozgott, az 1848-as törvényeket pedig teljes mértékben figyelmen kívül hagyta. Ráadásul a dokumentumot ezúttal sem sikerült az uralkodónak átnyújtani, ugyanis átvételét elutasították (Török 1864: 52-59).

A császári pár látogatása után kiadott laxenburgi kézirat nem csak, hogy nem vette figyelembe a konzervatívok memorandumát, az ország viszonyaival kapcsolatban az uralkodói ház elégedettségének adott hangot. A kézirat a konzervatívok mellett az egész országban levertséget szült (Berzeviczy 1922 II.: 118-121).

A kormányzat elsősorban a konzervatívok pártmachinációinak tartotta az emlékiratot és politikai véleménynyilvánításokat. Politikai pártnak egyedül a konzervatívokat lehetett nevezni az időszakban, hiszen csak ők tartottak fenn állandó érintkezést egymással, és csak nekik voltak bécsi összeköttetések és nyílt politikai cselekedeteik. Ennek 1848-as szerepük és a forradalommal való szembefordulásuk az oka. Úgy vélhették, hogy ezáltal nekik nagyobb esélyük lehet megegyezni a kormányzattal az 1847-es alapon, mint az 1848-as jogfolytonosság híveivel. Forradalmi szerepük viszont választ ad arra, miért voltak ennyire gyökértelenek a közvéleményt tekintve (Berzeviczy 1922 II.: 157).

Az 1850-es évek végére nyilvánvalóvá vált, hogy a belpolitikai küzdelem nem vezethet eredményre, hanem egy külső esemény befolyására van ehhez szükség. Az 1859-ben kitört francia-szárd-osztrák háború erre alkalmas volt. Noha a dinasztiahű konzervatívok nem kívánták a birodalom háborús vereségét, egyértelmű volt, hogy egy háborús győzelem csak még tovább halasztaná a magyarországi alkotmányosság helyreállítását. Ezt elkerülendő a konzervatívok igyekeztek felhívni a kormányzat figyelmét arra, hogy az adott körülmények között Magyarországot nem lehetett mozgósítani a háború mellett, és az alkotmányos útra való visszatérést javasolták. Annak ellenére, hogy Apponyt fogadta az uralkodó, javaslata süket fülekre talált. (Berzeviczy 1922 II.: 216-217).

A háború vereséggel végződött Ausztria számára, a birodalmi kormány pedig felismerte a változtatás szükségességét. Johann Bernhard von Rechberg lett az új miniszterelnök, Bach helyét Agenor Gołuchowski vette át a belügyminiszteri székben. Szécsen Antal még Bach menesztése előtt átnyújtott egy emlékiratot Rechberghez, melyben az alkotmány visszaállítása mellett egy tárca nélküli magyar miniszter kinevezését javasolta a konzervatívok egyik vezetője (Berzeviczy II.: 238). Erre a posztra fel is kérték Jósika Samut, azonban ő arra hivatkozva, hogy a birodalom két felét nem lehet egységesen kormányozni, visszautasította a felkérést (Berzeviczy 1922 II.: 216-217).

Rechberg úgynevezett „teaestélyeire” a magyar konzervatívokat – név szerint Dessewffy Emilt, Szécsen Antalt, Apponyi Györgyöt, Majláth Györgyöt és Jósika Samut – is meghívták, melynek apropóján Dessewffy egy újabb tervezettel állt elő. Ebben nem csak a végrehajtandó változtatásokat írta le, hanem részletesen kitért a bukott rendszer hibás döntéseire is. Az 1847-es közjogi helyzetből indult ki, azonban az úrbérváltságot és a közteherviselést már elfogadta; egy központi birodalmi kormány mellett, mely a közös ügyeket (pénzügy, hadügy, külügy) intézné, visszaállítandónak vélte a magyar és az erdélyi helytartótanácsot, illetve kancelláriát. Követelte az ország területi egységének helyreállítását, a bírói szervezet, a városi és a megyei szervezet restaurálását, valamint a protestánsok autonómiáját is. Ezt a tervezetet a birodalmi vezetés habár visszautasította, mégis változások történtek a birodalmi és a magyarországi politikában egyaránt. Ezek szellemében készült el 1860-ban az októberi diploma is (Berzeviczy 1922 II.: 240-242).

Összegzőképpen kijelenthető, hogy a magyar konzervatívok a magyarországi forradalom után teljesen új szerepkörben találták magukat, a szabadságharc leverése után pedig a birodalmi vezetéssel is szembe

kerültek. Ám ezen új szerepükben végig következetesen megmaradtak. Dinasztiahűségük és hazaszeretetük megkérdőjelezhetetlen, azonban a legkardinálisabb pillanatokban sem ismerték fel a politikai változás szükségességét. Habár céljuk egyértelmű: Magyarország alkotmányos különállásának helyreállítása az 1848 előtti állapotok alapján, és az ő vezetésükkel; azonban csoportjuk nem nevezhető sem cselekedeteiben, sem eszméiben egységesnek. Egy részük tüntetőleg teljesen visszavonult a politikától, egy részük céljai elérése érdekében vállalt hivatali állást a neoabszolutizmus első évtizede alatt, míg ismét egy másik csoportjuk ellenkezés nélkül kiszolgált az új rendszert. A modern reformok szükségességébe beletörődtek, de az 1848 előtti jogalapból nem engedtek. Az uralkodót mindvégig hűségükről biztosították, azonban a birodalmi vezetést hol erőteljesebb, hol visszafogottabb módon bírálták a Magyarországon megvalósuló politikai döntések értelmében.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-3 - KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI
ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL

ÚNKP
Új Nemzeti
Kiválóság Program

IRODALOM

- Andics, Erzsébet (1981): *A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe 1848-1849-ben*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Berzeviczy, Albert (1922): *Az abszolútizmus kora Magyarországon* I. Budapest: Franklin-Társulat.
- Berzeviczy, Albert (1922): *Az abszolútizmus kora Magyarországon* II. Budapest: Franklin-Társulat.
- Hermann, Róbert (2015): Az együttműködés útjai, tévútjai és zsákutcája 1848-1849-ben – a magyar konzervatívok a túloldalon. In: Hermann, Róbert (szerk.): *Nemzetmentők vagy megalkuvók? : Kollaboránsok a magyar történelemben*. Kolozsvár: Komp-Press Kiadó, 227-252. p.
- Kónyi, Manó (1886): *Deák Ferencz beszédei* II. Budapest: Franklin-Társulat.
- Révay, J. – Vay M. (1899): *Emléklapok báró Vay Miklós életéből*. Budapest: Franklin-Társulat.
- Somssich, Pál (1850): *Magyarországnak és királyának törvényes joga*. Bécs: Jasper, Hügel és Hanz sajátja.
- Szabad, György (1987): Az önkényuralom kora (1849-1867). In: Katus, László (szerk.) *Magyarország története 1848-1890 I.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Török János emlékirata s azon nemzeti petíciók, melyek az octoberi diplomát megelőzték* (1864). Pest: Nyomatott Noséda Gyulánál.
- Idősb Szőgyény-Marich László országbíró emlékiratai* (1917). Budapest: Horánszky Viktor cs. és kir. udvari Könyvnyomdája.

Political Aspirations of Hungarian Conservatives Between 1849 and 1859

Bálint Krizsán

In 1848, it became clear that the program of the Hungarian Conservative group, which had been organized as a party two years earlier, had been defeated and placed in a vacuum. Although they assured the Hungarian government of their support, they remained inwardly faithful to their principles and made plans to restore the pre-revolutionary conditions as soon as possible. The cautious policy of the imperial power with the ethnic movements and the intention to take Hungarian interests into account resulted in a rapprochement with the Conservatives. To this end, the temporary royal commissioners appointed in the wake of the imperial army that invaded Hungary in December 1848 came from among the Hungarian conservatives, and even a secret Hungarian committee was set up in February 1849 with their participation. László Szőgyény-Marich, a significant conservative figure, also became the head of the Provisional Civil Administration. The imperial leadership thus regarded the Hungarian Conservatives as partners, but after the promulgation of the Octre constitution of Olomouc, they became politically weightless again. During the period of “silence without resignation,” some of them sharply opposed the abolition of Hungarian constitutionality, while another group of them took up senior office positions under neo-absolutism. In the late 1850s, negotiations were again held with the government, as a result of which they were offered a seat on the reorganized Imperial Council. The duality persisted, for while some rejected it, others accepted the positions offered.

In this paper I look chronologically at the political role of the Hungarian conservative movement between 1849 and 1859 and I also describe the content of political pamphlets and memoranda that can be linked to the names of leading conservative personalities.